รูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนัก - กรณีศึกษาเครื่องเคลือบจิ่งเต๋อเจิ้นในรัชสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง

Official Kiln Ceramic Form Study — A Case Study of Jingdezhen Ceramics from the Kangxi, Yongzheng, and Qianlong Emperor Periods of Qing Dynasty

เล่อ หมิงเลี่ยง[1]

Le Mingliang

เสกสรรค์ ตันยาภิรมย์[2]

Sakesan Tanyapirom

ภรดี พันธุภากร[3]

Poradee Panthupakorn

[1] นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Doctor of Philosophy Visual Arts and Design, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University (E-mail: sakesan@go.buu.ac.th)

[2] อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Associate Professor, Ph.D., Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University (E-mail: poradee@buu.ac.th)

[3] อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Professor, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University (E-mail: 62810035@go.buu.ac.th)

Received: 23/02/2024 Revised: 16/04/2024 Accepted: 18/04/2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพรวมของเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง และเพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์และเหตุปัจจัยในการสร้างสรรค์รูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง โดยใช้วิธีการวิจัยทางเอกสารและการวิจัยภาคสนามในการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาศึกษาและวิเคราะห์ จากการศึกษาสามารถสรุปเหตุปัจจัยการก่อเกิดรูปทรงเครื่องเคลือบเตาทางการในรัชสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลงแห่งราชวงศ์ชิงได้ทั้งหมดห้าปัจจัย ได้แก่ 1) วัสดุและเทคโนโลยีการผลิต 2) อิทธิพลของสุนทรียภาพของราชสำนัก 3) อิทธิพลของขุนนางฝ่ายจัดการเครื่องเคลือบ 4) อิทธิพลของแนวคิดสุนทรียภาพพื้นบ้านแบบดั้งเดิม 5) อิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติ และจากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปอัตลักษณ์ของรูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลงแห่งราชวงศ์ชิงได้คือ 1) รูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักคังซีสูงเด่นและทรงพลัง 2) รูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักยงเจิ้งมีลักษณะนุ่มนวลและอ่อนน้อม 3) รูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักเฉียนหลงมีลักษณะหรูหราและยิ่งใหญ่

คำสำคัญ: เตาราชสำนัก, รูปทรง, คังซี, ยงเจิ้ง, เฉียนหลง

Abstract

The objective of this research is to study the overall of official kiln ceramic during the reigns of Kangxi, Yongzheng, and Qianlong Emperor of Qing Dynasty, and to analyze the identity and factors in the creation of the forms of ceramic during the Kangxi, Yongzheng, and Qianlong Emperor period of Qing Dynasty. this research used documentary research and field research to collect data for study and analysis. From the study, it can be concluded that there are five factors that created the forms of official kiln ceramic during the Kangxi,

Yongzheng, and Qianlong reigns of the Qing Dynasty: 1) materials and production technology; 2) the influence of the aesthetics of Royal Court 3) Influence of nobles who manage ceramic work 4) Influence of traditional folk aesthetic concepts 5) Influence of foreign cultures. From data analysis the identity of the forms of the official kiln ceramic during the Kangxi, Yongzheng, and Qianlong reigns of the Qing Dynasty can be summarized as follows: 1) the forms of the Kangxi official kiln ceramic are tall, prominent and powerful; 2) the forms of the Yongzheng official kiln ceramic are soft and humble. 3) The forms of the Qianlong official kiln ceramic are luxurious and grand.

Keywords: Official Kiln, Form, Kangxi, Yongzheng, Qianlong

บทนำ

ประเทศจีนเป็นหนึ่งในอารยธรรมเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานของโลก และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาของสังคมมนุษย์ ความสำเร็จของจีนในด้านเทคโนโลยีและศิลปะเครื่องเคลือบมีความสำคัญเป็นพิเศษ ทักษะการผลิตเครื่องเคลือบของจีนสามารถย้อนไปตั้งแต่ 4500-2500 ปีก่อนคริสตกาล กล่าวได้ว่าส่วนสำคัญของประวัติศาสตร์การพัฒนาของจีนคือประวัติศาสตร์ของเครื่องเคลือบ การผลิตเครื่องเคลือบสะท้อนให้เห็นผลงานในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การแสวงหาและการสรรสร้างความงามของชาวจีนในหลาย ๆ ด้าน และก่อให้เกิดอัตลักษณ์ทางเทคนิคและศิลปะที่ชัดเจนในแต่ละยุคสมัย (Min, 2006)

รัชสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลงแห่งราชวงศ์ชิง (ค.ศ. 1662-1795) เป็นยุครุ่งเรืองสุดท้ายของสังคมศักดินาจีน และเป็นยุคทองสุดท้ายในประวัติศาสตร์เครื่องเคลือบจีนโบราณ ในช่วงเวลาสั้น ๆ กว่า 130 ปีนี้ เตาราชสำนักจิ่งเต๋อเจิ้นได้ผลิตเครื่องเคลือบที่สวยงามเป็นจำนวนมาก ซึ่งการผลิตเครื่องเคลือบไม่เพียงแต่มีความเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ของจิ่งเต๋อเจิ้นเท่านั้น

แต่ยังเกี่ยวเนื่องกับการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างสรรค์ของจักรพรรดิทั้งสาม พระองค์อีกด้วย ทำให้โรงเตาราชสำนักไม่เพียงแต่ได้ขยายขนาดการผลิตไปจนถึงระดับยุครุ่งเรืองในราชวงศ์หมิง แต่ยังได้สร้างสรรค์เครื่องเคลือบรูปแบบใหม่ ๆ ทักษะและเทคนิคการผลิตเครื่องเคลือบในราชวงศ์ชิงจึงขึ้นไปสู่ระดับสูงสุดในประวัติศาสตร์ (Li, 1993)

เนื่องด้วยการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและศิลปะระหว่างจีนและตะวันตกเกิดขึ้นบ่อยครั้งในช่วงเวลานี้ รวมถึงการแลกเปลี่ยนระหว่างพื้นที่ราบภาคกลางและชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ก็มีมากขึ้นเช่นกัน การผสมผสานศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของจีนและวัฒนธรรมภายนอกจากชนกลุ่มต่าง ๆ กอปรกับการยกระดับเทคนิคการผลิตอย่างต่อเนื่อง ทำให้ลักษณะของเครื่องเคลือบเตาทางการของจิ่งเต๋อเจิ้นในสามรัชสมัยแห่งราชวงศ์ชิงเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมากมาย หนึ่งในการเปลี่ยนแปลงที่โดดเด่นคือการสร้างรูปทรงของเครื่องเคลือบที่มีความเรียวบางและสง่างามมากขึ้น (Yang, 2001)

ศิลปะเครื่องเคลือบแบบดั้งเดิมของประเทศจีน รูปทรง (Forms) ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของศิลปะเครื่องเคลือบ ทั้งยังมีบทบาทด้านการใช้งานและมีผลต่อการออกแบบลวดลายการตกแต่ง แม้ว่ารูปทรงของเครื่องเคลือบจะสามารถสะท้อนบทบาทหรือการใช้งานพื้นฐานรวมถึงอัตลักษณ์ของเครื่องเคลือบในแต่ละยุคสมัยได้ แต่กลับไม่ได้รับความสนใจมากนักทั้งจากนักสะสมและนักวิจัย ซึ่งต่างจากลวดลายตกแต่งบนเครื่องเคลือบที่ได้รับความสนใจมากกว่า ผู้คนมักจะมองข้ามความสำคัญของรูปทรงเครื่องเคลือบ มองว่าการสร้างรูปทรงของเครื่องเคลือบเป็นเพียงแค่เทคนิคการผลิตเครื่องเคลือบขั้นพื้นฐานเท่านั้น และไม่ได้แสดงถึงลักษณะทางศิลปะได้อย่างโดดเด่นเหมือนกับลวดลายการตกแต่ง ผู้วิจัยจึงมองว่า การศึกษาเพียงแค่ลวดลายการตกแต่งนั้นยังไม่สามารถสัมผัสได้ถึงแก่นของการสร้างสรรค์ศิลปะเครื่องเคลือบได้ ด้วยเหตุนี้ ในงานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับรูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักของเมืองจิ่งเต๋อเจิ้นในรัชสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง โดยจะทำการวิเคราะห์เหตุปัจจัยในการสร้างสรรค์และอัตลักษณ์ของรูปทรงเครื่องเคลือบเตาราช

ซึ่งจะทำให้ได้เห็นคุณค่าด้านอัตลักษณ์และความงามของเครื่องเคลือบในอีกมิติหนึ่ง นอกเหนือจากลวดลายการตกแต่ง และเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับการสร้างรูปทรงและที่มาของรูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาพรวมของเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง
2. เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์และเหตุปัจจัยในการสร้างสรรค์รูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เข้าใจภาพรวมของเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง
2. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์และเหตุปัจจัยในการสร้างสรรค์รูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง

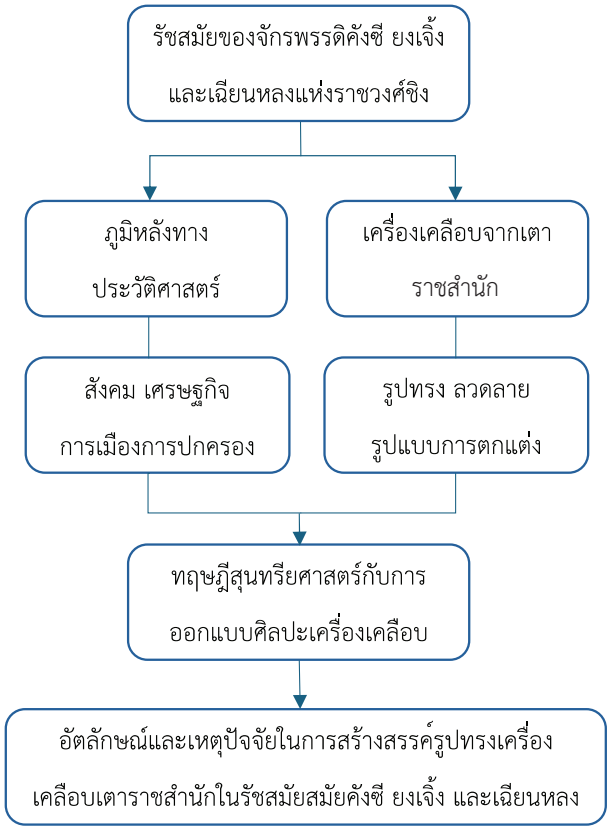
ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาวิวัฒนาการและการพัฒนาของรูปทรงเครื่องเคลือบ ตลอดจนอัตลักษณ์และเหตุปัจจัยในการสร้างสรรค์เครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ เมืองจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี ประเทศจีน

3. ขอบเขตด้านเวลา ช่วงค.ศ. 1662-1795 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของจักรพรรดิคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลงแห่งราชวงศ์ชิง ประเทศจีน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินงานวิจัย

1. **การวิจัยทางเอกสาร** ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลทางเอกสารทั้งจากบทความงานวิจัย และหนังสือเพื่อศึกษาและสรุปวิวัฒนาการ อัตลักษณ์และเหตุปัจจัยในการสร้างสรรค์รูปทรงของเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง

2. การวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามที่พิพิธภัณฑ์เครื่องเคลือบดินเผาแห่งชาติ แหล่งโบราณคดีเตาราชสำนักเมืองจิ่งเต๋อเจิ้น เพื่อสำรวจวิเคราะห์ลักษณะรูปทรง เทคนิค รวมถึงปัจจัยที่มาของการสร้างสรรค์เครื่องเคลือบเตาราชสำนักในสมัยราชวงศ์ชิง

สรุปผลการวิจัย

1. ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์กับการออกแบบศิลปะเครื่องเคลือบ

สุนทรียศาสตร์เป็นระบบทฤษฎีที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณสมบัติ คุณลักษณะและความชื่นชมความงาม ซึ่งสามารถช่วยให้เราเข้าใจงานศิลปะได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น และยังเป็นทฤษฎีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะได้ ในบทความนี้จะนำเสนอหลักสุนทรียภาพและการออกแบบศิลปะเครื่องเคลือบ ดังนี้

1.1 สุนทรียภาพทางรูปแบบ ในการสร้างสรรค์งานศิลปะเครื่องเคลือบ สุนทรียภาพด้านรูปแบบถือเป็นหลักการที่สำคัญทางทฤษฎี ซึ่งครอบคลุมในหลายแง่มุม เช่น การออกแบบรูปทรงเครื่องเคลือบ โครงสร้างและองค์ประกอบภาพ การกำหนดสัดส่วน เป็นต้น ซึ่งจะเน้นรูปลักษณ์โดยรวมของผลงาน ในการออกแบบหรือสร้างสรรค์ศิลปะเครื่องเคลือบ ศิลปินจะต้องพิจารณารูปแบบโดยรวมเพื่อทำให้รูปทรง สัดส่วน องค์ประกอบภาพ ฯลฯ ผสมผสานเข้ากันอย่างลงตัว (Yang, 1995) สุนทรียภาพทางรูปแบบถือเป็นกรอบทางทฤษฎีที่ขาดไม่ได้ในการกำหนดรูปแบบผลงานและสร้างความงามทางภาพในการสร้างสรรค์งานศิลปะเครื่องเคลือบ ช่วยเพิ่มพูนรูปแบบการแสดงออกของศิลปะเครื่องเคลือบ และมอบประสบการณ์ทางสุนทรียภาพที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นแก่ผู้ชม

1.2 สุนทรียภาพทางวัสดุ คือความงามในการสร้างรูปทรง เป็นข้อกำหนดพื้นฐานด้านรูปทรง ความแตกต่างของวัสดุสะท้อนให้เห็นถึงพื้นผิวและความงามที่ต่างกัน กล่าวคือลักษณะของวัสดุแต่ละชนิดสามารถสะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทางสุนทรียภาพที่ต่างกัน วัสดุถือเป็นส่วนสำคัญในการออกแบบสร้างสรรค์งานศิลปะเครื่องเคลือบ ครอบคลุมตั้งแต่การเลือกวัสดุ ผลกระทบของวัสดุต่อรูป

แบบการแสดงออก ความสามารถในการขึ้นรูปของวัสดุ ความเข้าใจของศิลปินที่มีต่อวัสดุ การทดลองและนวัตกรรมของวัสดุ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างวัสดุ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ (Zhang, 2020) ดังนั้น ศิลปินเครื่องเคลือบจะต้องมีความเข้าใจในคุณสมบัติด้านต่าง ๆ ของดิน เช่น สี พื้นผิว และอุณหภูมิในการเผา เพื่อสามารถเลือกดินหรือวัสดุที่เหมาะสมกับเทคนิคการสร้างสรรค์ การแสดงออกทางศิลปะ ตลอดจนการสะท้อนเรื่องราวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

1.3 สุนทรียภาพทางเทคโนโลยี เป็นการแสดงคุณค่าความงามด้านการผลิตและรูปแบบเฉพาะของงานหัตถกรรม มาร์กซ์เคยกล่าวไว้ว่า “แรงงานสร้างสุนทรียภาพ” ต้นกำเนิดของศิลปะก็ความเกี่ยวโยงถึงแรงงานเช่นกัน โดยแรงงานในที่นี้หมายรวมไปถึงช่างฝีมือและศิลปินด้วย กล่าวได้ว่า แรงงาน ช่างฝีมือ และศิลปินคือแหล่งที่มาของความงามด้านเทคโนโลยี (Zhang, 2020) ด้วยการพัฒนาของยุคสมัย ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เทคโนโลยีแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางสุนทรียภาพที่แตกต่างกัน เทคโนโลยีการผลิตเป็นอีกปัจจัยในการกำหนดรูปแบบและรสนิยมการสร้างสรรค์ผลงาน

1.4 สุนทรียภาพทางสัญญะวัฒนธรรม ในการออกแบบงานศิลปะเครื่องเคลือบ ศิลปินจะเลือกใช้และแสดงสัญญะทางวัฒนธรรม เช่น ภาพสัญลักษณ์ ลวดลายดั้งเดิม และตัวอักษร เพื่อถ่ายทอดเนื้อหาหรือเรื่องราวด้วยการผสมผสานเข้ากับเทคนิคหัตถศิลป์เครื่องเคลือบ สัญลักษณ์เหล่านั้นมักมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ศาสนา หรือสังคมอย่างลึกซึ้ง ซึ่งไม่เพียงแต่แสดงถึงความงามทางสัญญะวัฒนธรรมดั้งเดิมเท่านั้น แต่ยังสร้างผลงานที่เต็มไปด้วยสุนทรียภาพร่วมสมัยอีกด้วย (Zheng, 2018) ดังนั้น ความงามของสัญญะทางวัฒนธรรมถือเป็นหลักสำคัญที่กระตุ้นให้ศิลปินผสมผสานองค์ประกอบทางวัฒนธรรมเข้ากับการสร้างสรรค์ผลงานของตนได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทำให้ผลงานไม่เพียงแต่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพเท่านั้น แต่ยังสามารถถ่ายทอดความหมายแฝงทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งได้อีกด้วย

2. ภาพรวมของเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง

2.1 เครื่องเคลือบเตาราชสำนักรัชสมัยคังซี (ค.ศ. 1662 - ค.ศ. 1722) จักรพรรดิคังซีเป็นจักรพรรดิองค์ที่ 4 ของราชวงศ์ชิง และรัชสมัยของพระองค์ถือเป็นช่วงเวลาแห่งความเจริญรุ่งเรืองทางการเมืองและวัฒนธรรมของจีน เครื่องเคลือบเตาราชสำนักของรัชสมัยคังซีที่โดดเด่น ได้แก่ เครื่องลายคราม เครื่องเคลือบฟ้าหลางฉ่าย และเครื่องเคลือบสีแดง รูปทรงของเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในช่วงเวลานี้เป็นที่ทราบกันดีว่ามีรูปทรงที่สูงและทรงพลัง รูปร่างหนา ลายเส้นแข็งแกร่งและไหลลื่น เครื่องเคลือบในรัชสมัยของจักรพรรดิคังซที่ประสบความสำเร็จอย่างมากคือเครื่องลายครามและเครื่องเคลือบสีแดง (Zhang N. & Zhang M., 2011)

2.2 เครื่องเคลือบเตาราชสำนักรัชสมัยยงเจิ้ง (ค.ศ. 1723 - ค.ศ. 1735) จักรพรรดิยงเจิ้งเป็นพระราชโอรสองค์ที่สี่ของจักรพรรดิคังซี ได้สืบสานนโยบายการปกครองของจักรพรรดิคังซีและพัฒนาเครื่องเคลือบเตาราชสำนักเรื่อยมา เอกลักษณ์ของเครื่องเคลือบเตาราชสำนักรัชสมัยยงเจิ้ง ได้แก่ รูปทรงเลียนแบบธรรมชาติและงานฝีมืออันวิจิตรบรรจง ในช่วงเวลานี้มีรูปทรงของภาชนะที่เลียนแบบมาจากสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ เช่น ผลไม้ ดอกไม้ นกและสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น ลายเส้นมีความละเอียดมากขึ้น รูปร่างค่อนข้างบาง และมีผิวเคลือบที่มันวาว ลักษณะทางสุนทรียภาพของเครื่องเคลือบยงเจิ้งคือนุ่มนวล และพิถีพิถัน (Shen, 2014)

2.3 เครื่องเคลือบเตาราชสำนักรัชสมัยเฉียนหลง (ค.ศ. 1736 - ค.ศ. 1795) จักรพรรดิเฉียนหลงเป็นจักรพรรดิองค์ที่หกของราชวงศ์ชิง การผลิตเครื่องเคลือบในเตาราชสำนักพัฒนาไปถึงจุดสูงสุด เอกลักษณ์ของเครื่องเคลือบเตาราชสำนักรัชสมัยเฉียนหลงคือรูปทรงที่หลากหลายและสีสันที่มากมาย ในช่วงเวลานี้มีการผลิตเครื่องลายคราม เครื่องเคลือบสีแดง และเครื่องเคลือบเฟิ่นฉ่ายจำนวนมาก รวมถึงภาชนะต่าง ๆ เช่น แจกันขนาดใหญ่ แจกันคู่ แจกันหมุน กระดุม แหวน กระถางธูป และของเล่นในฝ่ามือ เป็นต้น รูปทรงของเครื่องเคลือบเฉียนหลงนั้นหลากหลายมากมาย และมีรายละเอียดที่ประณีต นับเป็นหนึ่งในจุดสูงสุดของศิลปะเครื่องเคลือบจีน (Feng, 1984)

3. เหตุปัจจัยการก่อเกิดรูปทรงเครื่องเคลือบเตาทางการในรัชสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลงแห่งราชวงศ์ชิง

3.1 วัสดุและเทคโนโลยีการผลิต ในช่วงราชวงศ์ชิงตอนต้น เมืองจิ่งเต๋อเจิ้นได้ใช้ดินเกาหลิงซึ่งมีสีขาวในการผลิตเครื่องเคลือบเตาราชสำนักเป็นจำนวนมาก ทั้งยังมีการแปรรูปวัตถุดิบหรือดินให้มีเนื้อที่ละเอียดมากขึ้น พื้นผิวของเครื่องเคลือบในสมัยนั้นจึงมีสีขาวบริสุทธิ์ แข็งแรงและละเอียด จนได้รับการขนานนามว่า “น้ำข้าวเหนียว” (Shen, 2014) นอกจากนี้ ด้วยเทคนิคการขึ้นรูปและเทคโนโลยีการเผาที่พัฒนาขึ้น ส่งผลให้รูปทรงของเครื่องเคลือบมีความแม่นยำและสมบูรณ์แบบขึ้นเป็นอย่างมาก อุณหภูมิในการเผามีผลต่อการขยายและหดตัวของเครื่องเคลือบ กล่าวคือ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปทรงของชิ้นงานระหว่างก่อนและหลังเผา ในช่วงเวลานี้จึงเกิดการสร้างเตาเผาทรงกระบอกขึ้น ทำให้สามารถควบคุมอุณหภูมิระหว่างเผาได้ดีขึ้น จะเห็นได้ว่าวัสดุและเทคโนโลยีที่เหมาะสมเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของรูปทรงเครื่องเคลือบ และยังเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับความสวยงามและความมีเอกลักษณ์ของรูปทรงด้วย

3.2 อิทธิพลของสุนทรียภาพของราชสำนัก จักรพรรดิแห่งราชวงศ์ชิง โดยเฉพาะจักรพรรดิคังซี ยงเจิ้งและเฉียนหลงล้วนมีความสนใจอย่างลึกซึ้งต่อวัฒนธรรมและศิลปะ พระองค์ทรงให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการผลิตเครื่องเคลือบและงานหัตถกรรมอื่น ๆ หรือแม้กระทั่งมีส่วนร่วมในการจัดการและตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิต ออกแบบลวดลายตกแต่งและรูปทรงใหม่ ๆ ของเครื่องเคลือบเตาราชสำนัก เช่น จักรพรรดิคังซีมีความชื่นชอบในศิลปวัฒนธรรมฮั่น จึงโปรดให้มีการนำบทกวีมาเขียนตกแต่งบนเครื่องเคลือบ หรือแม้แต่ ด้วยนโยบายการปกครองกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองหรือชนกลุ่มน้อยให้เป็นปึกแผ่น พระองค์ได้เชื่อมสัมพันธ์ผ่านความเชื่อทางศาสนา โดยสั่งให้ผลิตเครื่องเคลือบที่มีรูปทรงมาจากเครื่องบูชาทางศาสนาและเครื่องใช้สำหรับพิธีกรรมให้แก่ผู้นำของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ในรัชสมัยจักรพรรดิยงเจิ้ง พระองค์เคยมีรับสั่งให้วาดลวดลายใบไผ่พร้อมเขียนบนกวีประกอบลงบนชามเครื่องเคลือบ ทั้งยังกำหนดให้ใช้สีเขียวเป็นสีพื้นของเครื่องเคลือบ

แสดงให้เห็นว่าจักรพรรดิยงเจิ้งมีส่วนร่วมและกำหนดการออกแบบและการตกแต่งเครื่องเคลือบเตาราชสำนักโดยตรง ในรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง เพราะองค์มีความสนใจในแจกันลายครามเขียนลายเจ้าแม่กวนอิมเป็นพิเศษ และมีรับสั่งให้ผลิตรูปทรงของแจกันเจ้าแม่กวนอิมไว้ว่า “ส่วนคอควรหนาขึ้น และส่วนปากควรบานออก” (Wang, 2011) จะเห็นได้ว่า การผลิตเครื่องเคลือบเตาราชสำนักมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการด้านชีวิตและสุนทรียภาพของจักรพรรดิและชนชั้นสูง ความต้องการส่วนบุคคลของชนชั้นปกครองและรสนิยมของราชสำนักเป็นปัจจัยที่ชัดเจนที่สุดที่มีอิทธิพลต่อรูปทรงของเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลงแห่งราชวงศ์ชิง

3.3 อิทธิพลของขุนนางฝ่ายจัดการเครื่องเคลือบ ในสมัยราชวงศ์ชิง การผลิตเครื่องเคลือบเตาราชสำนักจะมีขุนนางผู้รับผิดชอบดูแลการผลิตอย่างใกล้ชิดเช่นเดียวกับสมัยก่อน ๆ แต่ขุนนางเครื่องเคลือบในสมัยราชวงศ์ชิงนั้นเป็นขุนนางระดับสูงที่มีความเชี่ยวชาญด้านเครื่องเคลือบโดยเฉพาะ ดังนั้นพันธกิจของขุนนางเหล่านั้นจึงไม่ได้มีเพียงการควบคุมและจัดการการผลิตเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้นำช่างฝีมือเครื่องเคลือบที่ยอดเยี่ยม เช่นขุนนางถังอิงที่ศึกษาเกี่ยวกับการผลิตเครื่องเคลือบเพื่อแสวงหานวัตกรรมและความก้าวหน้าในด้านเทคนิคการผลิต และยังหมั่นพัฒนาทักษะฝีมือและการสร้างสรรค์ใหม่ ๆ เพื่อผลิตเครื่องเคลือบรูปแบบใหม่ทั้งในด้านรูปทรงและการตกแต่งเพื่อสนองความต้องการทางสุนทรียภาพและเพื่อให้ได้รับการยอมรับและการชื่นชมจากจักรพรรดิ (Ye, 1992) นอกจากขุนนางถังอิงแล้วยังมีขุนนางอื่นอีกหลายท่านที่สร้างคุณูปการต่อระบบการผลิตสร้างสรรค์การผลิตเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในสมัยราชวงศ์ชิง

3.4 อิทธิพลของแนวคิดสุนทรียภาพพื้นบ้านแบบดั้งเดิม เครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง มักมีการตกแต่งลวดลายที่มีความหมายอันเป็นมงคลตามความเชื่อของประชาชาวจีนเพื่อเป็นการส่งต่อความมงคลและแสดงถึงการอำนวยอวยพรให้มีชีวิตที่ดี เครื่องเคลือบเตาราชสำนักในยุคนี้จึงมีรูปทรงและลวดลายมงคลแบบดั้งเดิมปรากฏขึ้นมากมาย เช่น เครื่องเคลือบที่

เขียนภาพเจ๋อกุ้ยถูซึ่งหมายถึง “เด็กน้อยในวันนี้ อนาคตอาจจะสอบติดขุนนาง” นอกจากนี้ การผลิตภาชนะเครื่องเคลือบที่มีหัวข้อเกี่ยวกับบัณฑิตเช่นการเขียนภาพบัณฑิตตกแต่งบนภาชนะยังเป็นที่นิยมอย่างมากในราชสำนัก แสดงให้เห็นว่าเครื่องเคลือบเตาทางการได้ผสานแนวคิดสุนทรียภาพของสังคมชนชั้นสูงสุดเข้ากับประเพณีพื้นบ้านที่เรียบง่าย แสดงถึงการกระชับความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองกับบัณฑิตและประชาชน

3.5 อิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติ

1) อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก เนื่องด้วยการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างจีนและตะวันตกเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก การเข้ามาของมิชชันนารีตะวันตก ทำให้การแลกเปลี่ยนทางการทูตและกิจกรรมการค้าได้ส่งเสริมการบูรณาการระหว่างวัฒนธรรมจีนและตะวันตก การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมตะวันออกและตะวันตกมีผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อการพัฒนาศิลปะ วิทยาการ และสังคมของจีน และยังส่งผลต่อทิศทางด้านสุนทรียภาพของการผลิตเครื่องเคลือบในขณะนั้นอีกด้วย (Yang, 2001) การออกแบบรูปทรงและการตกแต่งเครื่องเคลือบบางชนิดจึงมีแนวโน้มที่เน้นไปทางสุนทรียภาพแบบตะวันตก เช่น การวาดลวดลายที่มีความสมจริงหรือการเพิ่มองค์ประกอบการตกแต่งเช่น องุ่น ดอกไม้ หงส์ ซึ่งล้วนมีผลต่อการออกแบบรูปทรงของเครื่องเคลือบ ตลอดจนรูปแบบศิลปะตะวันตกที่เข้ามามีบทบาทต่อรูปทรงและการตกแต่งเครื่องเคลือบเตาราชสำนัก เช่น รูปแบบบาโรกในรัชสมัยคังซี รูปแบบโรโคโคในรัชสมัยยงเจิ้ง และรูปแบบคลาสสิกใหม่ (Neoclassicism) ในรัชสมัยเฉียนหลง เป็นต้น

2) อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันออกกลาง ในรัชสมัยคังซี ยงเจิ้งและเฉียนหลงแห่งราชวงศ์ชิง มีการติดต่อแลกเปลี่ยนกับประเทศต่าง ๆ ในเอเชียกลางเช่น คาซักสถาน อุซเบกิสถาน คีร์กีซสถาน เป็นต้น อิทธิพลของวัฒนธรรมเอเชียกลางจึงมีผลต่อการเกิดรูปทรงและลวดลายของเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในสมัยราชวงศ์ชิง ทำให้เครื่องเคลือบเตาราชสำนักมีความหลากหลายมากขึ้น โดยมีการผสมผสานองค์ประกอบการตกแต่งที่สะท้อนเอกลักษณ์วัฒนธรรมตะวันออกได้อย่าง

ชัดเจน เช่น ลายเรขาคณิต ลายอักษรอารบิก และรูปสัตว์ที่พบโดยทั่วไปในเอเชียกลางได้แก่ กวาง อูฐ สิงโต เป็นต้น (Feng, 2001)

3) อิทธิพลของวัฒนธรรมอิสลาม อิทธิพลของวัฒนธรรมอิสลามต่อเครื่องเคลือบในสมัยราชวงศ์ชิงปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจนทั้งในด้านลวดลาย สีสัน และรูปทรง เครื่องเคลือบที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอิสลามมักเน้นการตกแต่งด้วยลายเรขาคณิต ลวดลายดอกไม้ และตัวอักษรอารบิก นอกจากนี้ยังมีลวดลายบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามด้วย เช่น รูปสถาปัตยกรรมของศาสนาอิสลาม สัญลักษณ์ทางศาสนาและพระคัมภีร์ ด้านการใช้สี มักใช้สีตามความนิยมของชาวอิสลามเช่น สีฟ้า สีเขียว สีทอง เป็นต้น (Feng, 2001) ส่วนในด้านของรูปทรง รูปแบบของสถาปัตยกรรมเป็นวัฒนธรรมอิสลามสะท้อนผ่านรูปทรงเครื่องเคลือบได้อย่างชัดเจน ในยุคนี้จึงได้มีการออกแบบขวดแจกันรูปทรงต่าง ๆ ที่ผสมผสานลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมอิสลามเข้าไปด้วย เช่น ขวดทรงโดมและขวดทรงโค้งที่ให้ความรู้สึกของความยิ่งใหญ่และความเคร่งขรึม สะท้อนบรรยากาศของสถาปัตยกรรมอิสลาม ขวดทรงหอคอยที่มีลักษณะเป็นชั้น ๆ แต่ละชั้นมีการตกแต่งที่โดดเด่นและประณีต ซึ่งหอคอยเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่พบเห็นได้ทั่วไปในวิหารและมัสยิดในศาสนาอิสลาม

4) อิทธิพลของวัฒนธรรมญี่ปุ่น วัฒนธรรมและการแสดงออกทางศิลปะของญี่ปุ่นมีอิทธิพลต่อรูปทรงของเครื่องเคลือบเตาราชสำนักอย่างลึกซึ้ง เช่น ภาพทิวทัศน์แบบญี่ปุ่นที่มีลายเส้นที่เรียบง่ายแต่สง่างามและมีการวางองค์ประกอบภาพที่ลงตัวได้ปรากฏอยู่บนเครื่องเคลือบเตาราชสำนักของราชวงศ์ชิง รวมถึงลวดลายที่สะท้อนถึงธรรมชาติอย่างดอกไม้นานาพันธุ์และนกชนิดต่าง ๆ เช่น ดอกพลัม ดอกโบตั๋น นกกระเรียน นกยูง เป็นต้น ซึ่งพบได้ทั่วไปในภาพวาดของญี่ปุ่น (Feng, 1984) ลวดลายเหล่านี้มีผลต่อการเลือกรูปทรงเครื่องเคลือบที่จะนำมาสร้างสรรค์ เนื่องจากวัฒนธรรมญี่ปุ่นสะท้อนการให้ความสนใจในธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล ทำให้การสร้างสรรค์เครื่องเคลือบเตาราชนักให้ความสำคัญกับการแสดงออกทางธรรมชาติมากขึ้น

4. อัตลักษณ์ของรูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลงแห่งราชวงศ์ชิง

4.1 รูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักคังซีมีลักษณะสูงเด่นและทรงพลัง รูปทรงของเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยคังซีมีสไตล์ทางศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ สูงเด่น ทรงพลังและสง่างาม ในการจำแนกความงามในจีนโบราณ ความงามแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ “แบบแข็งแกร่ง” และ “แบบสุภาพอ่อนโยน” ในสมัยราชวงศ์ชิง ความงามสองประเภทนี้ถูกนำเสนออย่างชัดเจน และถูกนำไปใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะแขนงต่าง ๆ รูปทรงของภาชนะในรัชสมัยคังซีได้สะท้อนถึงความงามแบบแข็งแกร่งอย่างสมบูรณ์แบบ หนึ่งในลักษณะของความแข็งแกร่งคือ “ใหญ่” ซึ่งหมายความว่าภาชนะนั้นมีรูปร่างค่อนข้างใหญ่ ทำให้ผู้คนรู้สึกถึงความใหญ่โตและความแน่นหนา ในรัชสมัยคังซี ภาชนะขนาดใหญ่ เช่น “จุน (尊- ภาชนะใส่เหล้า)” “กู (觚- ภาชนะทรงสูงคล้ายแตร)” ได้ปรากฏขึ้น และยังมีขนาดใหญ่กว่าภาชนะประเภทเดียวกันในรัชสมัยเจียจิ้งและรัชสมัยว่านลี่แห่งราชวงศ์หมิง ตัวอย่าง เช่น ความสูงของจอกเหล้าลายครามเขียนลายอักษร “โชว่ (寿) หมื่นตัว” ของรัชสมัยคังซีมีความสูงถึง 77 ซม. ภาชนะขนาดใหญ่นี้กระตุ้นความรู้สึกถึงพลัง และสร้างลักษณะที่สง่างามของรูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยคังซี

ภาพประกอบที่ 2 จอกเหล้าลายครามเขียนลายอักษร “โชว่ (寿) หมื่นตัว” ของรัชสมัยคังซี (Tie & Xi, 2012)

นอกจากนี้ยังมีภาชนะทรงสี่เหลี่ยมจำนวนมากปรากฏขึ้น เช่น แจกันทรงสี่เหลี่ยมหูพานชี (มังกร) กาน้ำทรงหกเหลี่ยม กระถางธูปและเตากำยานทรงสี่เหลี่ยม เป็นต้น ภาชนะทรงสี่เหลี่ยมเหล่านี้ทำให้เกิดเครื่องเคลือบเตาราชสำนักที่มีลักษณะรูปร่างที่สูงเด่นและตั้งตรง มีการจัดการกับรอยต่อของมุมได้อย่างแยบยล ทำให้เกิดมุมและด้านของภาชนะอย่างชัดเจน

ภาพประกอบที่ 3 กาน้ำทรงหกเหลี่ยมของเตาราชสำนักรัชสมัยคังซี (ซ้าย) และแจกันทรงกระบองสี่เหลี่ยมของเตาราชสำนักรัชสมัยคังซี (ขวา) (Tie & Xi, 2012)

เครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยคังซีสะท้อนให้เห็นถึงบรรยากาศที่สูงเด่นและแข็งแรงทั้งในด้านลายเส้นและรูปทรงโดยรวม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะรูปทรงที่มีความงามแบบแข็งแกร่ง อย่างไรก็ตาม แนวเส้นที่สูงเด่นเช่นนี้ไม่ได้ดูแข็งกระด้างหรือไม่เป็นธรรมชาติ เนื่องจากมีการใส่รายละเอียดเส้นโค้งเข้าไปในรูปทรงเส้นตรงได้อย่างแยบยล ทำให้เกิดความนุ่มนวลและความยืดหยุ่นในเส้นตรง แสดงให้เห็นความนุ่มนวลในความแข็งแกร่ง

4.2 รูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักยงเจิ้งมีลักษณะนุ่มนวลและอ่อนน้อม เครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยยงเจิ้งมีรูปทรงที่เป็นนวัตกรรมใหม่มากที่สุด ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ จึงเกิดการผสมผสานความงามของธรรมชาติเข้ากับรูปทรงของเครื่องเคลือบเพื่อให้เครื่องเคลือบมีรูปร่างที่สอดคล้องกับความงามของธรรมชาติ และช่วยให้ผู้คนได้สัมผัสกับความงามทางรูปทรงแบบ

ใหม่และรู้สึกใกล้ชิดกับธรรมชาติ ในช่วงเวลานี้ ได้มีการสร้างสรรค์รูปทรงเครื่องเคลือบที่เลียนแบบรูปร่างตามธรรมชาติ เช่น ดอกไม้และผลไม้ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น จอกเหล้าทรงทับทิม จอกเหล้าทรงตะกร้าปลา และแจกันทรงมะกอก เป็นต้น รูปทรงการเลียนแบบธรรมชาติเหล่านี้มีความโดดเด่นและเต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์ รูปทรงการเลียนแบบธรรมชาติของเครื่องเคลือบเตาราชสำนักเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงการเลียนแบบรูปร่างของวัตถุธรรมชาติในชีวิตจริงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการก่อเกิดรูปทรงเครื่องเคลือบแบบใหม่ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติด้วยวิธีการลดทอนรูปให้มีความกระชับเรียบง่าย

ภาพประกอบที่ 4 จอกเหล้าทรงลูกทับทิมในรัชสมัยยงเจิ้ง
(Palace Museum Digital Exhibition Hall, n.d.)

ภาพประกอบที่ 5 แจกันเฝินฉ่ายทรงมะกอกตกแต่งลายผลท้อมงคล (ซ้าย) และจอกเหล้าทรงตระกร้าปลา (ขวา) ในรัชสมัยยงเจิ้ง (Tie & Xi, 2012)

กล่าวโดยสรุป ลักษณะทางศิลปะของรูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยยงเจิ้งกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกร่วม เครื่องเคลือบเหล่านี้นำเสนอรูปแบบที่นุ่มนวลและอ่อนน้อม และให้ความรู้สึกทางสุนทรียภาพและความสุขในความเงียบสงบและกลมกลืนแก่ผู้คน เมื่อชื่นชมผลงานที่สวยงามเหล่านี้ ผู้คนจะรู้สึกถึงความรู้สึกทางสุนทรียภาพและความสุขภายในที่ “ให้ความชุ่มชื้นอย่างเงียบ ๆ” ราวกับว่าอยู่ในสภาวะที่กลมกลืนกันตามธรรมชาติ ลักษณะนี้ทำให้เครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยยงเจิ้งเป็นมรดกอันล้ำค่าของศิลปะเครื่องเคลือบจีน ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบและได้รับการยกย่องจากผู้คนเป็นอย่างมาก

4.3 รูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักเฉียนหลงมีลักษณะหรูหราและยิ่งใหญ่ ในรัชสมัยเฉียนหลง การผลิตเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในจิ่งเต๋อเจิ้นได้ไปถึงจุดสูงสุด รูปทรงและสไตล์การตกแต่งทุกชนิดได้รับการพัฒนาและเสริมความหลากหลายอย่างเต็มที่ ซึ่งไม่เพียงแต่สานต่อประเพณีการผลิตเครื่องเคลือบของยุคก่อนหน้า แต่ยังสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ในทุกด้าน เช่น รูปทรง สีเคลือบ และการตกแต่ง รูปทรงของเครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยเฉียนหลงมีลักษณะเด่นดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง รูปทรงของภาชนะมีความสง่างาม เป็นระเบียบเรียบร้อย และผลิตขึ้นมาอย่างประณีต ชนิดของเครื่องเคลือบมีทั้งแจกันตั้งพื้นขนาดใหญ่ไปจนถึงเครื่องเขียนขนาดเล็ก และบางส่วนมีการเลียนแบบรูปทรงจากธรรมชาติ ลายเส้นโดยรวมนั้นเรียบง่ายมีลีลาโบราณ แม้ว่าจะไม่หนาเท่าภาชนะเตาราชสำนักในรัชสมัยคังซี และไม่หรูหราเท่ากับภาชนะเตาราชสำนักในรัชสมัยยงเจิ้ง แต่มีเทคนิคการผลิตที่ประณีต ภาชนะขนาดใหญ่ในยุคนี้มีความหนาสม่ำเสมอและมีฝีมือการผลิตที่ประณีต

ประการที่สอง เครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยเฉียนหลงมีรูปทรงใหม่ ๆ เกิดขึ้นจำนวนมาก มีรูปแบบที่หลากหลายและไม่เหมือนใคร จักรพรรดิเฉียนหลงเองมีความสนใจอย่างมากในศิลปะและงานฝีมือ สนับสนุนให้ขุนนางด้านเครื่องเคลือบและช่างฝีมือที่ผลิตเครื่องเคลือบในเตาราชสำนักจิ่งเต๋อเจิ้น

สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานของการรักษารูปทรงดั้งเดิม ตัวอย่าง เช่น “แจกันคู่” ในรัชสมัยเฉียนหลงเป็นรูปทรงเครื่องเคลือบที่สร้างขึ้นใหม่ ทำจากแจกันสองใบที่มีฝาปิดติดกันตั้งแต่ส่วนปาก ส่วนท้อง จนถึงส่วนฐาน รูปทรงภาชนะที่สร้างขึ้นใหม่เหล่านี้ได้เพิ่มความหลากหลายและความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะมากมาย นอกจากนี้ยังมีรูปทรงเครื่องเคลือบที่เลียนแบบรูปร่างของปลาคู่ ซึ่งการผลิตภาชนะรูปทรงเหล่านี้ได้ก้าวข้ามรูปทรงเครื่องเคลือบแบบดั้งเดิม และเพิ่มความหลากหลายแก่เครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยเฉียนหลง

ภาพประกอบที่ 7 แจกันคู่ฟ้าหลางฉ่ายลายมังกรและหงส์ รัชสมัยเฉียนหลง (Mingliang, 2023)

รูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของรัชสมัยนี้คือแจกันหมุน เครื่องเคลือบเหล่านี้เป็นเครื่องเคลือบประดับที่สร้างขึ้นเพื่อให้จักรพรรดิเฉียนหลง โดยส่วนใจกลาง ลำตัว และฐานของแจกันจะผลิตแยกกันแต่สามารถหมุนและประกอบรวมเข้าด้วยกันได้ คอแจกันจะเชื่อมต่อกับใจกลางแจกันและเชื่อมประสานตรงส่วนท้องแจกัน ส่วนก้นจะติดกับฐาน ส่วนท้องแจกันมักจะเปิดหรือฉลุลาย ซึ่งสามารถมองเห็นลวดลายต่าง ๆ ของใจกลางแจกันได้โดยหมุน

ส่วนคอแจกัน เครื่องเคลือบดังกล่าวมีรูปแบบการนำเสนอลวดลายคล้ายกับโคมหมุน ทำให้ผู้คนรับชมลวดลายได้อย่างเพลิดเพลิน

ภาพประกอบที่ 8 แจกันหมุนเฝินฉ่ายลายดอกบัวและเถาวัลย์ในรัชสมัยเฉียนหลง (Tie & Xi, 2012)

อภิปรายผล

จากการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การก่อเกิดรูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักนั้นมีเหตุปัจจัยจากหลายด้าน หนึ่งในเหตุปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดรูปทรงใหม่ ๆ ที่มีเอกลักษณ์ คือวัสดุและเทคโนโลยีการผลิต นวัตกรรมทางวัสดุและการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตย่อมทำให้เกิดความเป็นไปได้อย่างมากมายในการสร้างสรรค์ ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับหนังสือ “ศิลปะของการสร้างรูปทรง” ของหยางหย่งซาน (Yang, 2004) ที่เขียนเกี่ยวกับการสร้างรูปทรงจากมุมมองของวัสดุ รูปแบบและเทคนิคการผลิตเครื่องเคลือบซึ่งชี้ให้เห็นว่าวัสดุและเทคนิคมีผลโดยตรงต่อการสร้างรูปทรง นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการเกิดรูปทรงในงานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับบทความเรื่อง “การวิจัยลักษณะการตกแต่งเครื่องเคลือบเตาทางการ

จิ่งเต๋อเจิ้นในสามสมัยแห่งราชวงศ์ชิง” ของหวังเหยียน (Wang, 2011) ที่สรุปผลการศึกษาไว้ว่า ศิลปะการตกแต่งเครื่องเคลือบเตาทางการของจิ่งเต๋อเจิ้นในยุคสามสมัยแห่งราชวงศ์ชิงเป็นการผสมผสานที่ลงตัวของการใช้งานจริงและความสวยงาม เป็นศูนย์รวมเจตจำนงของชนชั้นปกครอง และแฝงด้วยวัฒนธรรมและศิลปะตะวันตกควบคู่กับการพัฒนาการผลิตอย่างต่อเนื่อง

จากการวิเคราะห์อัตลักษณ์ของรูปทรงเครื่องเคลือบเตาราชสำนักจะเห็นได้ว่าในการสร้างรูปทรงของเครื่องเคลือบนั้นมีการเลียนแบบรูปทรงของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ผลไม้ สัตว์ เป็นต้น นอกจากจะสะท้อนรสนิยมของผู้คนเกี่ยวกับความงามธรรมชาติแล้ว แต่ในแง่ของหลักสุนทรียภาพทางสัญญะวัฒนธรรม (Zheng, 2018) ยังแสดงให้เห็นว่าผู้สร้างสรรค์ผลงานได้นำสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและคติความเชื่อของผู้คนมาผสมผสานเข้ากับผลงานด้วย เช่น เครื่องเคลือบรูปทรงทับทิม ซึ่งทับทิมเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์และการมีลูกหลานมากมาย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาเหตุปัจจัยและอัตลักษณ์เครื่องเคลือบเตาราชสำนักในรัชสมัยคังซี ยงเจิ้ง และเฉียนหลง ซึ่งนับเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเรื่องราวเกี่ยวกับรูปทรงเครื่องเคลือบเท่านั้น การศึกษาเกี่ยวกับรูปทรงเครื่องเคลือบยังมีพื้นที่ให้ศึกษาอีกมากมาย โดยสามารถศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงและการออกแบบลวดลายการตกแต่งของเครื่องเคลือบ วิเคราะห์คุณค่า สุนทรียภาพ และความหมายแฝงของรูปทรงของเครื่องเคลือบ เป็นต้น การศึกษาเกี่ยวกับรูปทรงเครื่องเคลือบในแง่มุมอื่น ๆ เป็นการต่อยอดองค์ความรู้และนำไปสู่ข้อค้นพบใหม่ ๆ ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

Feng, X. (1984). A Brief Discussion on the Ming and Qing Porcelain Collection in the Palace Museum. **Cultural Relics,** (10), 34-39.

Feng, X. (2001). **Chinese Ceramics.** Shanghai: Ancient Books Publishing House.

Geng, B. (2006). **Identification of Ming and Qing Porcelain.** China: Forbidden City Press.

Li, J. (1993). On the Porcelain Plastic Art of Kangxi, Yongzheng and Qianlong. **Jingdezhen Ceramics, 3**(1), 100-107.

Min, Y. (2006). **History of Chinese ceramics.** China: SDX Joint Publishing.

Palace Museum Digital Exhibition Hall. [n.d.]. **Digital Artifact Library.** Retrieved June 7, 2023, from https://digicol.dpm.org.cn/?category=6

Shen, Y. (2014). Research on the artistic thought of porcelain Design of Jingdezhen imperial kiln in the Three Dynasties of Qing Dynasty. **Ceramic Institutes of Jingdezhen**, (8), 11.

Tie, Y., & Xi, M. (2012). **History of Official Kiln Porcelain in the Qing Dynasty.** China: China Pictorial Publishing House.

Wang, Y. (2011). Research on the decorative art characteristics of Jingdezhen imperial kilns in the Qing Dynasty. **Ceramic Institutes of Jingdezhen**, (9), 25.

Yang, Y. (1983). Starting from the porcelain shapes of the Ming and Qing dynasties. **Jingdezhen Ceramics**, (04), 33-36.

Yang, Y. (1995). Chinese ceramic art and form consciousness. **Decoration**, (5), 11-14.

Yang, Y. (2001). **Talk about pottery and art.** China: Heilongjiang Fine Arts Publishing House.

Yang, Y. (2004). **Ceramic plastic art.** China: Higher Education Press.

Ye, P. (1992). Porcelain-making achievements of Tang Ying and his assistants. **Journal of the Palace Museum**, (2), 5.

Zhang, N., & Zhang, M. (2011). Jingdezhen imperial porcelain in the Flourishing Period of Kangxi and Qianlong dynasties. **Jiangsu Fine Arts Publishing House**, 11.

Zhang, R. (2020). Research on ceramic art and plastic consciousness in the new era. **The Artists**, (009), 100.

Zheng, Q. (2018). **Research on Qing dynasty official kiln ware based on semiotics.** [Unpublished master's thesis]. Jingdezhen Ceramics University.